‘Educare gaat over een gevoel van erbij horen,
een inclusieve omgeving voor een diversiteit aan kinderen’

Educare, een zorgzame speelleeromgeving de hele dag door

tekst
CAROLINE BOUDRY,
JAN DE METS &
NIMA SHARMAHD
illustraties
ILSE WEISFELT

Ken je een pedagogische benadering die én over zorg én over spelen én over leren gaat? Het Engelse woord 'educare' vat het allemaal samen. Die aanpak prikkelt de nieuwsgierigheid bij professionals in opvang en kleuteronderwijs. Zo'n verbindende aanpak, hoe doe je dat? Wat zijn de fundamenten ervan?

Nadia vertelt: 'Eén van de spelmogelijkheden in de ruimte is de verkleedkoffer. Hoeden, petten, sjaals, handtassen, schoenen of rokjes kunnen jong en oud boeien. Kinderen trekken iets aan en kijken samen in de spiegel. Kinderen zijn nieuwsgierig naar hun nieuwe 'ik'. Op een dag merkte ik op dat Guust een groepje spelende kinderen vanop een afstand observeerde. Ik vroeg of hij wou meespelen, maar Guust reageerde afwijzend. Samen gingen we wat dichter bij de kinderen zitten. Ik wou Guust een pet opzetten, maar de pet lag snel weer in de koffer. 's Avonds vertelde ik dit verhaal aan zijn papa. De dag nadien bracht Guust de pet van zijn papa en een rugzakje mee als aanvulling in de koffer. Enkele peuters verkleden zich opnieuw en ik stap met Guust naar de koffer. Hij herkent het rugzakje en de pet. Zonder aarzelen zet Guust de pet op. Samen met Marwa en Yuno bewonderen ze zichzelf in de spiegel.'

Nadia observeert alle kinderen individueel, maar ze heeft ook aandacht voor wat kinderen 'samen' ondernemen. Ze gaat zorgzaam om met de drempels die Guust ervaart tijdens het spel. Ze denkt na over wat ze opmerkt en wil het spel van de kinderen wat bijsturen. Ze bespreekt haar bedenkingen met de papa van Guust. De pet en de rugzak helpen Guust om mee te spelen in de groep.

Dit zijn al enkele rollen die professionals (begeleiders en kleuterleerkrachten) kunnen opnemen bij de uitwerking van een 'educare-aanpak': observeren, reflecteren en bijsturen van de werking, zorg dragen voor emotioneel en fysiek welbevinden, samenwerken met ouders … We beschrijven verder welke mogelijke rollen er nog zijn.

Ieder kind op eigen tempo

'Educare' is een combinatie van de Engelse woorden *education* en *care*. Het benadrukt dat zorg, spelen en leren bij jonge kinderen even belangrijk en nauw met elkaar verbonden zijn. Je kan het in het Nederlands omschrijven als 'een warme, zorgzame speelleeromgeving'. Het is een pedagogisch concept dat in Europa werd ontwikkeld en sterk geïnspireerd is op de visie en aanpak voor jonge kinderen (1 tot 6 jaar) in de Scandinavische landen.

Concreet betekent dit dat fysieke zorgacties zoals eten, drinken, slapen en naar toilet gaan óók educatief zijn. Het ondersteunen van cognitieve, sociale, motorische en artistieke leerprocessen vereist op zijn beurt een zorgzame houding van de professionals in een zorgzame omgeving. Je benadert het kind vanuit een holistische en verbindende kijk op ontwikkeling. Dat betekent dat je alle ontwikkelingsdomeinen niet los van elkaar kan zien. Je kan geen druk zetten om jonge kinderen volgens vaste schema's en tempo's te laten ontwikkelen. Het idee dat kinderen op een bepaalde leeftijd bepaalde mijlpalen moeten bereiken, creëert een soort competitie en te strikte normen over wat

→

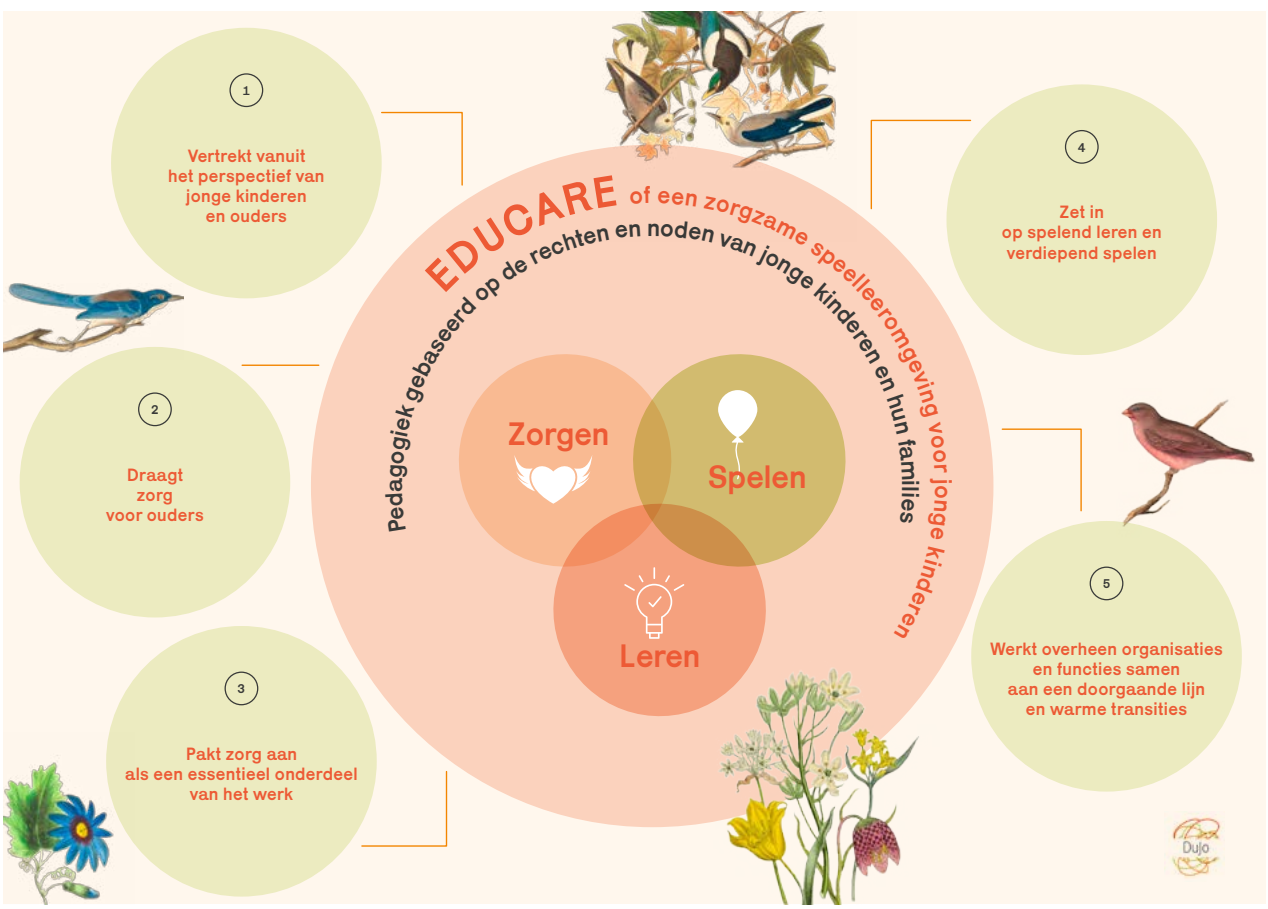
‘normaal’ is. ‘Educare’ respecteert élk kind en gaat over een gevoel van ‘erbij horen’, een inclusieve omgeving voor een diversiteit aan kinderen.

Splitsing tussen zorg en leren

Kinderen tussen 1 en 6 jaar gaan in Scandinavische landen vaak naar een kindercentrum waar opvang en kleuteronderwijs geïntegreerd zijn. In deze centra staan spelend ontwikkelen, zorg, verbondenheid en vertrouwen centraal. Ze bieden een huiselijke sfeer aan waarin kinderen leren samenwerken en zich op eigen tempo kunnen ontwikkelen.

In Vlaanderen kennen we een gesplitst systeem: kinderen gaan van 0 tot 2,5 jaar naar de kinderopvang of blijven thuis. Vanaf 2,5 jaar gaan kleuters naar de kleuterschool, eventueel aangevuld met buitenschoolse opvang en vrijetijdsorganisaties. Opvang, vrije tijd en onderwijs functioneren hier als aparte ‘organisaties’, elk met hun eigen visie, doelstellingen en begeleiders. Elk organisatie evalueert op haar eigen manier om de kwaliteit van de vooropgestelde doelstellingen te meten. Er is zelden sprake van een goede afstemming.

Uit verschillende onderzoeken (onder andere MeMoQ.l, zie ‘Meer weten?’) blijkt dat de kinderopvang sterk scoort op vlak van zorg, betrokkenheid en welbevinden. Tegelijk zijn er nog groeikansen op het gebied van taalstimulering en educatieve ondersteuning. Uit ander onderzoek blijkt dan weer dat de zorg voor kleuters binnen het onderwijs nog verbeterd kan worden. Kinderopvang, buitenschoolse opvang en kleuteronderwijs zouden elkaar dus kunnen versterken en inspireren.

Vijf bouwstenen voor een educare-aanpak

In een 'educare-aanpak' onderscheiden we vijf bouwstenen. We beschrijven ze en geven bij elk een praktijkvoorbeeld.

Educare vertrekt vanuit het perspectief van jonge kinderen en ouders

Karen maakt met haar groep een boswandeling. Ze spelen op een berg bladeren. Leon gooit een hoop bladeren in de lucht en ze dwarrelen naar beneden. Emma schrikt eerst wanneer er bladeren op haar hoofd vallen, maar al snel begint ze te lachen en doet enthousiast mee. Terug in de groep maakt Karen een poster met foto's en een beschrijving van hun uitstap. Dit inspireert Noor, Karens collega, om samen met de kinderen bladeren te verzamelen. Aan de ontdektafel verkennen ze spelenderwijs de verschillende kleuren, vormen en groottes. Wanneer Mia een kleine slak tussen de bladeren vindt, nodigt Noor de kinderen uit om die rustig te observeren, terwijl de slak langzaam verder kruipt.

Karen maakt gebruik van het bos in de buurt en laat de kinderen ervaringen opdoen. Eens ze terug is, documenteert ze de ervaringen aan de hand van foto's en een verhaal. Ouders en collega's zien op deze manier kinderen plezier beleven in de buurt. Het spelen met bladeren geeft collega's inspiratie voor meerdere verdiepende spelideeën.

Een zorgzame speelleeromgeving vertrekt vanuit de rechten en ontwikkeling van jonge kinderen. Kinderbegeleiders, animatoren en leerkrachten observeren hen voortdurend om hun interesses en hun behoeften beter te begrijpen. Op basis van deze observaties stemmen ze de ruimte, materialen, activiteiten en begeleiding af op wat kinderen op dat moment nodig hebben.

Zo denken ze bewust na over zowel de binnen- en buitenactiviteiten als de binnen- en buiteninrichting, over zowel ontdekkings- en belevingsplekken als over rustige hoeken om zich terug te trekken, over voldoende ruimte om veilig te bewegen … Door doordachte keuzes te maken, creëren begeleiders en leerkrachten een omgeving waarin kinderen zich veilig voelen en volop kunnen spelen, ontdekken, leren en groeien.

Educare draagt zorg voor ouders

Bij Anne, leerkracht in de tweede kleuterklas, komen alle ouders elke ochtend in de klas. Het open onthaal geeft ouders de kans een praatje te maken met de leerkracht en met de andere ouders. 'Ze spelen nog even mee met hun kleuter en vertellen hoe de ochtendspits verlopen is', vertelt Anne. 'Die breng- en haalmomenten zijn belangrijk om op korte tijd wat informatie te krijgen en te geven. Dat is heel belangrijk voor een fijne relatie met hen. We proberen (groot)ouders ook te betrekken bij onze uitstappen en nodigen hen uit om soms eens mee te spelen of te komen voorlezen.'

De rol van de begeleider is hier: werken aan een vertrouwensrelatie met ouders. Dat gebeurt best, zeker bij nieuwe ouders, door informele gesprekken, door te tonen dat je beschikbaar bent en door naar hen te luisteren. Ouders brengen waardevolle informatie mee over hun kind, terwijl begeleiders het kind in de groep ervaren. Deze voortdurende uitwisseling en samenwerking kan je dagelijks opbouwen. Een goede afstemming komt de ontwikkeling van het kind ten goede.

De kinderopvang en de school zijn ook plekken waar ouders elkaar ontmoeten. Het is niet alleen een plek van relaties voor kinderen, maar ook voor gezinnen. Zowel contacten met de begeleiders als met de andere ouders ondersteunen ouders bij het opbouwen van een netwerk, bij het creëren van vriendschappen en helpen zo dat 'dorp' opbouwen dat elk kind om zich heen zou moeten hebben.

—

‘Kinderen worden graag betrokken bij dagelijkse activiteiten zoals koken en opruimen, wat niet alleen leuk is maar ook leerkansen biedt’

—

In educare pakken we zorg aan als een essentieel onderdeel van het werk

Fiebe, Raf, Rosie en Tarik helpen begeleider Sophie de tafels dekken. Ze praten met elkaar over wie wat doet en brengen alles voorzichtig van het karretje naar de tafels. Het is niet gemakkelijk om de borden te dragen zonder ze te laten vallen. Raf probeert er drie tegelijk te dragen, maar merkt dat het te zwaar is. Hij zet er twee neer en besluit ze een voor een te dragen. Sophie vraagt: ‘Fiebe, zullen we de kannen met water vullen?’ Fiebe glimlacht en vult de kannen. Als ze aan tafel gaan, zegt Tarik: ‘Alles is mooi’. Rosie zegt: ‘Bij mijn broer is een tand uitgevallen.’ Sophie richt zich tot de andere kinderen en zegt: ‘Hebben jullie dat gehoord? Bij haar broer is een tand uitgevallen. Nu groeit er weer een nieuwe tand. Zijn er nog andere kinderen die een oudere broer of zus hebben?’

Zorg is een essentieel onderdeel van het werk met jonge kinderen en staat niet los van spelen en leren. Integendeel: ze versterken elkaar. Jonge kinderen hebben nood aan warme relaties, houden ook van rust en regelmaat, verbondenheid, beweging, troost en lichamelijke zorg, van structuur en van verantwoordelijkheid krijgen. Zorg gaat dus veel verder dan enkel praktische handelingen: ook de houding van de begeleider en de sfeer zijn belangrijk. Kinderen worden graag betrokken bij dagelijkse activiteiten zoals koken en opruimen, wat niet alleen leuk is, maar ook leerkansen biedt. Door zorgmomenten als waardevol te zien, ontstaan er meer kansen voor interactie en taalontwikkeling. Ook routinemomenten kunnen we zo herdenken. Zo kan het eten van fruit in de kring een verdiepend moment zijn, waarbij je ruimte laat voor taalontwikkeling en interactie. Zo zet je dit moment pedagogisch in als deel van de dagstructuur. Je hoeft dit niet louter logistiek of ‘technisch’ te benaderen.

Educare zet in op spelend leren en verdiepend spelen

Loïs rolt heen-en-weer over de mat en lacht. Eerst rolt hij naar zijn linkerzijde en dan terug naar de rechter. Begeleider Adam schuift rustig dichter naar Loïs toe, hij glimlacht en zoekt oogcontact. Hij zegt: ‘Ik zie dat je het fijn vindt om van links naar rechts te rollen’. Adam legt een knisperboekje links en een sensorische bal rechts op de mat, binnen handbereik van Loïs. Als Loïs naar links draait, ziet hij het boekje, richt zijn romp op en grijpt het boekje. Hij wrijft met zijn vingers over het boekje. Hij knijpt in het boekje, rolt op zijn rug en rolt naar rechts. Daar ontdekt hij het balletje.

Jonge kinderen leren vooral door te spelen. Ze doen dat omdat ze het leuk vinden, maar ondertussen ontdekken ze materialen en verkennen ze hun omgeving. Ze vinden inspiratie bij oudere kinderen en volwassenen. Zo leren ze hoe de wereld werkt, zowel op vlak van voorwerpen als van sociale rollen en relaties. Tijdens het spel ontwikkelen kinderen hun taal en motorische vaardigheden en leren ze problemen oplossen.

Begeleiders spelen hierin een belangrijke rol door een rijke en stimulerende omgeving te creëren, waarin kinderen kunnen ontdekken, experimenteren en zich op eigen tempo kunnen ontwikkelen.

De ondersteuning van het spel van kinderen vertrekt vanuit een aandachtige en betrokken observatie. De nieuwsgierigheid van de volwassene voedt de nieuwsgierigheid van het kind (en omgekeerd).

Educare werkt overheen organisaties en functies samen aan een doorgaande lijn en warme transities

'De samenwerking tussen kinderopvang en de kleuterschool zorgt voor een doorgaande lijn voor ouders, kinderen en professionals', vertelt leerkracht Natasha. 'Het zorgende uit het kinderdagverblijf hebben we gekoppeld aan het lerende van de school. Ik begeleid nu ook de kinderen tijdens de maaltijd. Ook de samenwerking met de buitenschoolse opvang zorgt voor een dagelijkse warme transitie*. De leerkrachten kennen de begeleiders goed, ze werken regelmatig mee aan klasactiviteiten en maken deel uit van het 'team' van de kleuterschool. Hoewel de kloof tussen opvang en onderwijs soms nog groot is, groeien we naar elkaar toe. Het allerbelangrijkste is om elkaar en elkaars werking te leren kennen.'*

Meer educare betekent ook meer samenwerking mogelijk maken tussen alle organisaties en professionals die werken met jonge kinderen, minstens om de warme transitie van de ene naar de andere plek te realiseren. Elkaars visie en aanpak leren kennen is een eerste stap, even bij elkaar op bezoek gaan, een tweede. Van daaruit kan je werken aan acties om zachte overgangen en meer continuïteit te creëren voor jonge kinderen.

Welke rollen neem je op als begeleider of leerkracht binnen een 'educare-aanpak'?

1 Zorg dragen voor emotioneel en fysiek welbevinden.
2 Creëren van speelmogelijkheden en rijke ontplooiingskansen.
3 Observeren, reflecteren over en bijsturen van het handelen en de werking.

4 Samenwerken met collega's en het team.
5 Samenwerken met ouders en opvoeders.
6 Samenwerken met de buurt en lokale partners.

Meer weten?

Website waar VBJK diverse perspectieven binnen 'educare' samenbrengt, met enkele introductiefilmpjes via

Educare: voorbij de opsplitsing tussen leren en zorg. Ervaringen van kleuters, ouders en medewerkers, artikel uit *Kleuters & ik*, jrg. 34/1, 2017-18.

Meer info over MeMoQ.1 via

Artikel uit *Kindertijd* nr. 17, *Tweede meting van de pedagogische kwaliteit in de Vlaamse kinderopvang*, Declercq B., Devlieghere J., Vandenbroeck M. & Van Leeuwen K. via